

Stručni rad
UDK 94(497.5) Bleiburg 1945 (092.3)
Primljeno 2013-06-05
Prihvaćeno za tisak 2013-10-04

BLEIBURG I KRIŽNI PUT 1945. GODINE

Moja sjećanja i zapisi

Marko Bedić, Zagreb

Sažetak

Predmet ovoga rada jesu autentični zapisi i sjećanja, dopunjeni povijesnim činjenicama, o jednoj od najvećih tragedija novije hrvatske povijesti – Bleiburgu i Križnom putu 1945. Pisan sa stajališta preživjelog sudionika i povjesničara istodobno, rad nastoji pridonijeti znanstvenom rasvjetljavanju Križnoga puta.

Pisati o Bleiburgu i Križnom putu 1945. godine za nas sudionike izuzetno je teško. To su i danas, 2013., stare, nezacijeljene rane, trenuci najdubljih kušnji, to je ispit savjesti za Hrvatsku. Kako vrijeme odmiče to nam događaji iz 1945. godine izbljeđuju, pa su broičani podaci izvedeni na temelju demografskih izračunavanja često nerealni. Bolje je na primjerima osvijetliti događaj, kako bi objektiviziranje Bleiburga i Križnoga puta poprimilo znanstveni put.

Mnoštvo izbjeglica na Bleiburškom polju imalo je karakter obezglavljenosti, očekivalo se spasenje koje nije bilo na vidiku. Nažalost, teških događaja u našoj povijesti gdje se radilo o sudbini hrvatskog naroda bilo je i prije Bleiburga. Kao preživjeli sudionik događaja veza-nih uz Bleiburg i Križni put pokušat ću, na osnovi zabilježaka nakon 1990. godine, dati što objektivniju sliku iz vlastitoga kuta gledanja. Zapisi bilježe put izbjeglištva i povlačenja oružanih snaga NDH prema Austriji, te zarobljeništva i Križnoga puta od Bleiburga do Osijeka /Zelenoga polja.

Ključne riječi: 1945. godina; tragedija hrvatskog naroda; Bleiburško polje; Križni put; Bleiburg – Osijek /Zeleno polje

Opće stanje u NDH prije povlačenja oružanih snaga i mnogih građana

Od 1943. godine sve je očitije uspješno vojno napredovanje saveznika potkrijepljeno i nizom političkih događaja (konferencija) savezničkih rukovodstava gdje se stvaraju planovi o završetku rata i poratnom uređenju Europe. To je još više ubrzano padom Mussolinijeve Italije, rujna 1943. godine.

Tijekom studenoga 1943. godine postao sam pripadnik domobranstva u sastavu Školske bojne smještene u prostorijama bivšeg Zagrebačkog zbora (danas Studentski centar na Savskoj cesti). Uvjeti vojne izobrazbe, smještaja i prehrane bili su vrlo loši. Stalno se govorilo da će nas preseliti u Varaždin gdje su bolji uvjeti, ali se među nama šaputalo kako moramo ići na *istočni front* (Ostfront), jer je vojna situacija za Njemačku vrlo loša.

Početak travnja 1944. god. prisilno smo odvedeni u Njemačku, točnije - područje današnje Austrije, u pokrajinu Burgenland ili Gradišće (Neusiedl am See, ili Niuzalj na gradišćansko-hrvatskom). Tu je bila "Offizier und Unteroffizier Schule kroatische Ausbildung Brigade, smještena u dobro očuvanom baroknom dvorcu. Do podne se vojna izobrazba održavala u prirodi, najčešće Kalvarienbergu, a poslije podne teoretski dio i političke informacije u zgradi, gdje smo na geografskim kartama pratili stanje na bojišnicama, koje nije bilo ohrabrujuće. Posve je razumljivo da se to reflektiralo i na nas - slušače.

U takvom svakodnevnom ritmu dva događaja su nas još više uzbudila i situaciju učinila naizvjesnijom.

Dana 20. srpnja 1944. bio je atentat na Hitlera, što je kod njemačkog osoblja proizvelo još veću potištenost i demoraliziranje.¹

Drugi događaj zbilo se 30. kolovoza 1944. - ustanak slovačkih rodoljuba u Tatrama protiv Hitlerovog nacizma. Budući da se taj vojni događaj odrazio i na jedinice pri Bratislavi, noću je data zapovijed da u ratnoj opremi zauzmemo položaje bliže Bratislavi, gdje su pojedini vojnici, uplašeni pobunom u Tatrama, počeli bježati prema prijelazu preko Dunava. Do jutarnjih sati sve se smirilo.²

Ta događanja, kao i opća situacija, djelovali su i na nas, koji smo stalno bili opterećeni mišlju kako ćemo... "ipak morati na istočni front (*Ostfront*)". U užem krugu šaputali smo: "Hoće li nas zadesiti sudbina domobrana na Zapadu..." Tada smo imali vrlo blijedu i površnu sliku o ustanku domobrana u Francuskoj 17. rujna 1943., koja se svodila na jednu rečenicu: "Pazimo da nam se ne dogodi kao

¹ O Adolfu Hitleru, njegovom *Trećem Reichu*, načinu života i vladavine, kao i posljednjim danima njegova života pisalo se na raznim stranama svijeta. Obilje povijesnog materijala daje nam engleski autor Hugh Redwald-Roper, *THE LAST DAYS OF HITLER* (Posljednji dani Hitlera), London 1950., Izdavač ZORA, Zagreb 1951., urednik Ivo Mihovilović.

Koliko se sjećam, nama je bio već 2. ili 3. dan povlačenja prema Sloveniji, a tu vijest čuli smo na putu od Križevaca prema Mariji Bistrici. Primili smo ju bez komentara.

² Poslije 1990. godine, kao član Društva Hrvatsko-slovačkog prijateljstva u Zagrebu, saznao sam da je ondašnja sovjetska historiografija o ustanku slovačkih rodoljuba imala drugačije gledište i taj događaj nije, nažalost, dobio ono mjesto u povijesti Slovačke koje zaslužuje. Od prijatelja u Društvu saznao sam da su slovački ustanici bili povezani s Englezima koji su kao njemački zarobljenici u logorima bili bliže tim događajima. Zarobljenici su bili povezani s obavještajnim službama svojih zemalja ili Saveznika.

Deutsche Dienststelle für die Benachrichtigung der nächsten Angehörigen von Gefallenen der ehemaligen deutschen Wehrmacht		BERLIN
Deutsche Dienststelle (WASi), Eichborndamm 187, D-1000 Berlin 51		TELEFAX (030) 419 04 100
Geschäftszeichen (bei Rückfragen bitte mit Namen und Geburtsdatum angeben) Ref. III/Kgf.A2-Jug. 12 344 Frau Timm		Fernruf: (030) 4 19 04 ... Intern: 98 59 ... 173 Tele: 1 83 798 Sen d
		Datum 17.02.1994
Bescheinigung		
Name / Vorname B E D I C	Marko	
Geburts- und -ort 08.04.1923	Mecitanic	
<u>Diensteintrittsdatum:</u>	nicht verzeichnet	
<u>Truppenteil:</u> lt. Meldg.v. 03.08.1944	5./Offz.u.Uffz.Schule, kroat.Ausb.Brig. Abgang: 30.09.1944 aus d.deutschen Wehrmacht entlassen.	
Weitere Aufzeichnungen sind nicht vorhanden.		
Im Auftrag T i m m		

Poslije 1990. godine prikupio sam pismenu dokumentaciju o sudjelovanju u hrvatskom domobranstvu, a tu je i potvrda o prisutnosti u "Hrv. škol. bojni" u Njemačkoj, današnjoj Austriji.

našim domobranima..."

U sjećanju mi je dolazak, tijekom ljetnih mjeseci, crkvenog dušobrižnika mons. Cecelje koji nam je svojim govorom nastojao podići vojni moral, strahovito pokoleban iza bitke kod Staljingrada koja je trajala od studenoga 1942. do početka veljače 1943. godine. Vojni stručnjaci govore da je to jedna od najvećih bitaka tijekom II. svjet. rata, s najviše žrtava, u kojoj su bili i naši domobrani.

Ponekad smo u slobodno vrijeme odlazili po okolnim selima gdje žive gradišćanski Hrvati, a to je stvaralo sasvim drugu atmosferu.

Neusiedl am See – Burgenland (Niuzalj – Gradišće, na gradišćansko-hrvatskom) smješten je na istoku današnje Austrije, koja je 12. ožujka 1938. silom priključena (*Anschluss*) Hitlerovoj Njemačkoj. U dobro očuvanom baroknom dvorcu mjesta Neusiedl am See, koji je služio za izobrazbu pripadnika oružanih snaga

NDH, bila je od početka travnja do početka listopada 1944., kao što je već rečeno, i naša satnija Školske bojne. Razvoj događanja išao je u suprotnom pravcu od psihološkog opterećenja “istočnim frontom” (Ostront), pa nam je tih šest mjeseci na izobrazbi u Niuzlju ostalo u ljepšem sjećanju u odnosu na vrijeme prije dolaska, a pogotovu povratka – uključujući Bleiburg i *Križni put*. Najteži trenuci iz ratnog razdoblja za nas, kada je život stavljen na kocku, bili su oni u okrugu Maribora i na Zelenom polju kod Osijeka!

Kada je psihička kriza o približavajućem “istočnom frontu” bila na vrhuncu, iznenada nas je krajem rujna 1944. posjetio domobranski general Slavko Štancer iz Zagreba. S puno vojne taktičnosti prikazao nam je cijelu, nimalo ugodnu, situaciju, naglasivši da se u Hrvatskoj između Save i Drave sprema jača obrambena linija u koju će se uključiti i jedinice koje su na vojnoj izobrazbi izvan Hrvatske. Od toga dana počelo je psihološko pripremanje za povratak, koji je uslijedio početkom listopada 1944. godine.

Putem smo imali nekoliko zračnih uzbuna, južno od Beča, na području Slovenije i prilikom dolaska u Zagreb, gdje smo na brzinu napustili Zapadni kolodvor i smjestili se u obližnje vojarne, a tijekom listopada i studenog 1944. upućeni smo iz *doknadne bojne* u pojedine jedinice (zdrugove) koje su bile na položajima između Save, Drave, Bilogore, Ilove, Une, te kod Karlovca.

Kasnije sam saznao da su od više pokušaja i zapovjedi krajem 1944. i početkom 1945. godine stvorene jedinstvene domobranske i ustaške postrojbe pod službenim imenom Oružane snage NDH, ali se tradicija domobranstva teško uklapala u ustaštvo, pa su do kraja rata razlike između domobranstva i ustaštva ostale uočljive.³

Od početka 1945. godine svakome je trebalo biti jasno da Njemačka gubi rat. Kako je Italija već prije (rujan, 1943.) izbačena iz toga ratnog stroja, a Hitler nakon pokušaja atentata praktički nije ni djelovao, cjelokupno vodstvo NDH s Pavelićem prekasno se i predugo kolebalo što učiniti.

POVLAČENJE ORUŽANIH SNAGA I STANOVNIŠTVA

³ Povlačenje oružanih snaga NDH i civila u svibnju 1945., u: BLEIBURG I KRIŽNI PUT 1945. Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2009. Obradila Martina Grahek Ravančić.

O posljednjim danima postojanja NDH i povlačenju prema Austriji pisalo je kasnije više ljudi. Veći broj je onih koji su izbjegli Križni put i uspjeli su preko Atlantskog oceana doći u neku od američkih država, gdje su kasnije nastavili živjeti. Iako svaki od njih ima svoj kut gledanja i pojedinim događajima posvećuje veću pažnju, svima je zajednička tragedija koja je zadesila naš narod. Neki su se kasnije i vratili u domovinu. Među poznatije ubraja se književnik Vinko Nikolić. Naši prijatelji koji su iz Dalmacije i naših otoka preko Italije, sjeverne Afrike našli svoje utočište u nekom dijelu svijeta - njihov životni put je sasvim drukčiji od onih koji su prošli Bleiburg.

Prema mojemu sjećanju, vojska je premalo bila upoznata s cjelokupnim zbivanjima. Kasnije sam saznao iz pojedinih povijesnih izvora da je rukovodstvo NDH imalo niz sjednica, da su mišljenja bila podvojena. Na sjednici vlade NDH u noći s 3. na 4. svibnja 1945. prihvaćeno je: "...povlačenje prema Austriji i polaganje oružja zapadnim saveznicima..."⁴ Na terenu je povlačenje već trajalo nekoliko dana...

Početak svibnja 1945.

Oružane snage NDH na području Podravine, bjelovarsko-križevačko područje, Moslavina, oko Čazme, gdje je bila i naša bojna (*Doknadna bojna*), sastojale su se od domobrana, ustaša, zrakoplovaca, oružništva (mislim da je u Bjelovaru bila škola oružništva) ili žandarmerija u hrvatskim zemljama.⁵ *Mnoštvo* vojske raznih rodova, isto tako civila sa zapregama kao i pješaka, zakrčilo je cestu prema Križevcima. To je bila prva noć povlačenja, nimalo ohrabrujuća. U sjećanju mi je i željeznički kolodvor u Bjelovaru s punim vlakovima...

Kasnije sam saznao da je povlačenje prema Austriji išlo u više pravaca; preko Istre, iz Karlovca prema Novom Mestu, iz središnje Hrvatske prema Brežicama i Zidanom Mostu, zatim preko Hrvatskog zagorja prema Celju ili Rogaškoj Slatini i dalje prema Mariboru. Zajedničko zapovjedništvo nije se primijetilo, već riječ pojedinaca, često uvjetovana situacijom na terenu, pa se tako i mijenjao pravac povlačenja. Tako svaki sudionik ima svoju istinu doživljaja, gledanu iz svoga kuta gledanja.

Iduću noć, 3. na 4. svibnja., zanoćili smo iza Križevaca, u predjelu sela Zaistovec-Preseka. Bila je nešto mirnija noć.

U kalničkom području proveli smo cijeli dan. Naša jedinica imala je teretno vozilo, gdje sam se i ja smjestio. Taj dan sam prvi put vidio "šlepanje" drugih vozila, što je kasnije postala svakodnevna praksa. Nedostatak nafte i benzina stvarali su nam nove probleme. Tijekom popodneva prolazili smo dijelom stare ceste Zagreb-Varaždin i kod mjesta Komin imali smo prvih vatreni napad. Ovdje je na cesti od kalničkog područja ostalo više vozila koja smo htjeli izvući ("odšlepati"). Da bismo

⁴ Na zasjedanju Generalštaba pod predsjedanjem Poglavnika (30. IV. 1945.) predloženo je, a na sjednici vlade pod predsjedanjem dr. Nikole Mandića (*u noći 3. na 4. V. 1945.*) prihvaćeno je *...povlačenje prema Austriji i predaja Englezima*, u: Kazimir Katalinić, KONAC NDH, BLEIBURŠKI PREGOVORI, PREDAJA, u: BLEIBURG 1945.-1995., Zagreb, 12.-13. V. 1995., Međunarodni znanstveni skup.

Kasnije sam saznao da je Pavelić osobno prepustio OS NDH Vjekoslavu Luburiću, ...koji ih je preko Celja usmjerio prema Mariboru i dalje za Austriju. Kasnije je Jere Jareb (Zagreb, 1995.) napisao da je to "bio posljednji Pavelićev čin kao vladara Hrvatske..."

⁵ Vladimir Anić, Veliki rječnik hrvatskoga jezika, NOVI LIBER, Zagreb 2005., str. 957

sve to provjerili otišli smo na "motorkotaču" izvidjeti situaciju. Tu smo se (neoprežno) približili jedinicama jugoarmije koje su pušcanom paljbom kročile naprijed. Morali smo se povući natrag.

Probijanjem kroz mnoštvo vojske, civila i zaprega u povlačenju, odjednom začujem vrlo glasno dozivanje (vikanje) iz grupe domobrana. Taj čas sam pomislio kako nas netko upozorava na približavanje jugovojske koja je dolazila od područja Kalnika. Teškom mukom probili smo se kroz Komin u pravcu Marije Bistrice. Poslije 1990. godine saznao sam da me prepoznao kolega Marcel Konfic (Križevci) i upozoravao me.

Sjećam se prolaska kroz središte Marije Bistrice. Iz obližnjeg sanitetskog previjališta izlazili su vojnici kojima se pružala prva pomoć. Do večernjih sati stigli smo u Krapinu i prenoćili.

Bila je nedjelja. U ranim jutarnjim satima krenuli smo prema Rogaškoj Slatini kamo smo stigli između 7 i 8 sati. Na parkovnom drveću oko kupališnih zgrada primijetili smo oglase, a bliže nama, nekoliko muškaraca, građanski odjevenih, po drveću su pričvršćivali oglase. Pristupio sam do njih u želji da to pročitam. Koliko mi je u sjećanju, pisalo je:

"KMETIJSKA ZVEZA SLOVENIJE i HRVATSKA SELJAČKA STRANKA IZ ZAGREBA

Pozivaju svoje članove i pristaše seljačkih stranaka Hrvatske i Slovenije da se organiziraju i zajednički suprotstavimo partizanskoj vojsci koja nam želi uspostaviti komunističko uređenje..." (tekst je bio opširniji).

Ovdje se nameće pitanje! Je li proglas koji sam pročitao u Rogaškoj Slatini bio apel u ime cjelokupnog vodstva nekadašnjih seljačkih stranaka Slovenije (zabranjene u vrijeme Hitlerove okupacije tog dijela Slovenije - lijevo od Save) i seljačke stranke Hrvatske (također zabranjene u vrijeme Pavelića), ili samo patriotski pokušaj pojedinaca iz Slovenije i Hrvatske, čije su stranačke veze bile još iz vremena prije rata, započetog travnja 1941.⁶

U Rogaškoj Slatini nije bilo zadržavanja. Krenuli smo prema Celju, gdje smo došli u večernjim satima. Tijekom večeri (6. svibnja 1945.) bili smo na brežuljku blizu željezničke stanice. Netko je pronio vijest da u teretnom vagonu ima hrane, pa je oveći broj izbjeglica pohrlio do vagona. Nažalost, unutra je bila municija i eksploziv, što su mnogi platili svojim životima. Možda je u nekom od vagona i bilo hrane, ali su posljedice bile prevelike!⁷

Na povlačenju prema Celju osjetio se opći kaos. Pojedini rodovi vojske, civila,

⁶ Martina Grahek Ravančić, Bleiburg i križni put 1945. (Historiografija, publicistika i memoarska literatura), Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2009., str. 27-97.

⁷ Stjepan Slipac, Vitez - Bosna i Hercegovina, Moj križni put, u: BLEIBURG 1945.-1955., Međunarodni znanstveni skup u Zagrebu, 12. - 13. V. 1995.

pješaci, seljačke zaprege, starci i djeca, vrlo mnogo seljaka i seljakinja, ali i sve više iznemoglih i ranjenih...

Da nije bilo one strašne eksplozije koju sam doživio sa brežuljka blizu željezničke stanice, Celje bismo brzo zaboravili. Ujutro smo nastavili dalje.⁸

Povlačenje prema Slovenj Gradecu išlo je vrlo sporo. U želji da si napunim posudu ("čuturu") pitkom vodom, ušao sam u jednu kuću. Zaprepastio sam se kad sam primijetio za stolom slovenskog partizana i partizanku, koji su također bili iznenađeni. Dobio sam pitku vodu i povukao se bez incidenta. Kasnije sam čuo da je postojao (neki) dogovor o nenapadanju između slovenskih partizana i hrvatske vojske u povlačenju, ali se nije na svakom mjestu poštovao.

U Slovenj Gradecu sam (ipak) vidio nešto ljepše. Bio je topli proljetni dan. Kroz mjesto teče manja rječica koja se ulijeva u Mežu - desnu pritočicu Drave, bliže Dravogradu. U podnevnim satima mnoštvo je naših izbjeglica, napose žena, iskoristilo topli dan i vodu za pranje rublja i ostalog.

Od Slovenj Gradeca prema Austriji povlačenje je išlo najsporije. Vojne snage Jugoslavenske armije nastoje spriječiti naše povlačenje prema Austriji gdje su Englezi i Amerikanci. Mi smo osjetili da se obruč oko nas steže, a probaj naprijed praktički je onemogućen, tek nekoliko kilometara dnevno. Borbe su sve žešće, ceste zakrčene, pa su se koristile i sporedne seoske ceste.

Tu sam prvi put vidio da pojedinci (svećenici) traže domobransku ili građansku odjeću. Jako sam bio potresen većim brojem časnih sestara. Pa zar su i one morale na put...? Vjerojatno su bile potresene događajima iz 1941. godine, kad su

⁸ Uz Celje me veže još jedan doživljaj. Početkom listopada 1944. naš vojni transport na povratku iz Njemačke zadržao se na željezničkoj stanici Celje, gdje je bilo raznih vojnih sastava. Netko je od naših pripadnika zamijetio i prepoznao jedinicu španjolske falange, koju je osnovao general Franco po uzoru na talijanske fašiste, odnosno na njemačke nacionalsocijaliste. Vraćali su se s istočnoga fronta proživjevši sve strahote rata, nadajući se sretnom povratku u Španjolsku. Jedan od naših kolega iz Dalmacije, zahvaljujući svom znanju talijanskoga, uspio se sporazumjeti sa Španjolcima. Znali su da će vrlo teško doći na Pirenejski poluotok, ali su bili svjesni kako su na istočnom ratištu preživjeli ono najstrašnije.

Kroz Celje smo prošli, osim one opisane eksplozije, bez drugih problema. Kasnije, nakon 1990. godine, kada mi je bila dostupna i druga literatura, i osobni razgovori, saznao sam da je u području Celja, prije i poslije 6. svibnja 1945., bilo vrlo mnogo vojničkih sukoba i žrtava. Prema Celju probijale su se razne vojne jedinice i izbjeglice iz više pravaca: od Zidanog Mosta, od Krapine i Rogaške Slatine, ali i sporednim putovima (neorganizirano povlačenje). Budući da je u tome mnoštvu bilo i jedinica njemačke vojske, to je nadolazeća Jugoslavenska armija još žešće napadala. Dokaz je i taj što je grupa koja je pratila Pavelića od Rogaške Slatine prema Celju, poslije 6 km promijenila smjer prema Mariboru. Osim pobijene vojske, stradalo je mnoštvo seljačkih zaprega sa starcima, ženama i djecom. Tako se područje Celja s područjem Maribora ubrajaju među najveća gubilišta Hrvata u Sloveniji... Slijede ih Kočevski Rog (Slovenija) i Macelj (Hrvatska).

Još veću tragediju doživjeli su vlakovi koji su iz Zagreba, s ranjenicima i medicinskim osobljem, kretali preko Zidanog Mosta za Celje i prema Mariboru.

Prikaz kretanja izbjegličke kolone od Slovenj Gradeca prema Dravogradu i Bleiburgu

kao redovnice na Palama pokraj Sarajeva imale križni put do Goražda, gdje su u obrani svoga dostojanstva usmrćene četničkim noževima i bačene u rijeku Drinu.⁹

Mi smo osjetili da je situacija beznadno teška. Oko Dravograda se vode žestoke borbe. Onaj čas bilo je nemoguće saznati tko na kojoj strani stoji, a ni krajnji ishod.

Od 10. do 14. svibnja 1945.

U toj bezizlaznoj situaciji promijenili smo skretanje kolona. Vjerojatno zbog žestokih borbi oko Dravograda promijenjen je smjer prema mjestima Ravne na Koroškem, dalje na Prevalje (kod današnje granice Slovenije i Austrije)... A tu je i Bleiburško polje.

15. svibnja 1945.

Prema sjećanju, mi smo stigli na područje Austrije 15. svibnja 1945. poslije 14 sati. Zaustavili smo se na početku polja, ali su to bile spržene travnate površine kroz koje je tekao jedan, mali potočić, koji se ulijevao u Mežu, desni pritok Drave. Bleiburg ili, slovenski - Pliberk (479 m), neznatno je dalje.

Zadnjih desetak kilometara ceste su bile sasvim zakrčene kolonama vojski u

⁹ Glasnik Postulature, Blaženi Alojzije Stepinac. Godina XVII., Zagreb, 8. svibnja 2010., str. 24-25.

različitim odorama, ogromno mnoštvo civila i zaprega, ali i veliki broj pješaka. Sve je to djelovalo tužno i očajno, ali još uvijek u nekoj vjeri da će nas Englezi primiti (zaštititi).

U tome "puževom" kretanju od Prevalja prema Bleiburgu netko je iz moje grupe na teretnom vozilu primijetio i glasno rekao: "Pogledaj, među onim pješacima je i prof. Oršanić". Oko njega je bilo više žena i muškaraca u ustaškim odorama. Vjerojatno su stigli oko 15 sati.

Priznajem, moje saznanje o prof. Oršaniću svodilo se na jednu rečenicu: Bio je dobar Hrvat, katolik, profesor na školi, javnosti poznatiji iz tiska NDH.¹⁰

Nas desetak (poslije 15 sati) uz potočić pod krošnjom ovećega hrasta iščekivali smo razvoj događaja, jer smo nešto prije čuli da se vode pregovori o našoj sudbini.

Neuspjeli pregovori, izručenje oružanih snaga NDH i civila

Bio je vrući dan tog 15. svibnja 1945. Oko 17 sati prolazio je pokraj nas domobranski bojnik (mislim da se zvao Stroharsky) i utučenim i poražavajućim glasom rekao: "Ah, što možemo kad nas nitko ne prizna... Moramo se predati". Zavladao je grobna tišina, očaj, izbezumljenost...

Nakon objavljene vijesti o predaji počeli smo se bezglavo razilaziti, ne znajući kud ni kako dalje? Malo podalje, desno od ceste Prevalje-Bleiburg bilo je odlagalište (predaja) oružja, koje je nadgledalo nekoliko engleskih vojnika.¹¹

Produžio sam besciljno cestom. Na prijelazu željezničke pruge (Maribor-Meža

¹⁰ Ivan Oršanić, rođ. 1904. u Županji, umro 1968. u Argentini. Bio je profesor matematike. Pripadao je skupini hrvatskih intelektualaca, vjernih katolika. Radio je za časopis "Hrvatska smotra". Uvidjevši njegove sposobnosti, nadbiskup Stepinac pozvao ga je za suradnika u tajništvu Katoličke akcije. Oženio je Ivanu, rođ. Berger, podrijetlom iz židovske obitelji, koja je prije udaje prešla na kršćanstvo.

Njegov intimni prijatelj Dušan Žanko, profesor, rođen u Trilju kod Sinja, zapisao je kasnije o svome prijatelju Oršaniću: "Poslije katastrofe u svibnju 1945. našli smo se u najdubljoj dezolaciji u Austriji, gdje je Oršanić, urođenom snagom vodeće ličnosti, preuzeo odgovornost za obezglavljeno mnoštvo izbjeglog svijeta. Trebalo je unijeti kakav-takav red, trebalo je diplomatzirati s Englezima na rubu najveće opasnosti predaje, trebalo se brinuti za komadić kruha zaplakanoj djeci i ženama. Prof. Oršanić je stišavao duhove prepune kritike i protesta, smirivao plač i tugu... To su časovi najdubljih kušnji, kad se duh uvlači u svoja nutarnja intimna skrovišta", ... - dio je pisma što ga je u emigraciji Južne Amerike pisao prof. Dušan Žanko o svome najboljem prijatelju prof. Ivanu Oršaniću.

¹¹ Iz literature dostupne poslije 1990. godine vidljivo je da su pregovori započeli 14. svibnja 1945. u dvorcu Thurn-Yalsassina, neposredno izvan grada Bleiburga, gdje su glavni pregovarači bili: britanski general Patrick Scott, među Hrvatima Danijel Crljen, Ivan Herenčić, a s protivničke strane Milan Basta i Ivan Kovačić Efenka. Početak pregovora, po zapisima Danijela Crljena, obećavao je sigurniji razvoj događaja i mogućnost predaje britanskim snagama. Na intervenciju jugoslavenske

kod Dravograda-Bleiburg-Klagenfurt) preko ceste (u blizini današnjeg spomen-područja poginulim Hrvatima i drugima narodima), primijetio sam kako, također izbezumljeno, nekoliko koraka dalje stoji moj znanac Rok Pintar iz Đurđevca, brat moje nevjeste. Izbezumljeni, pod šokom, gledali smo jedan u drugoga, a da nismo mogli ni riječ progovoriti...¹²

Zanoćali smo na početku šume istočnije od grada Bleiburga. Primijetio sam najviše domobranskih jedinica. Utučeni, polijegali smo po šumskom lišću u iščekivanju da ujutro krenemo natrag, ali kao zarobljenici.

Nije to bilo spavanje, već razmišljanje o našoj sudbini. Nažalost, od 1941. do 1945. godine bilo je previše pogrešnih odluka. U nas se uvukla najdublja bol i patnja, traži se uzrok upropaštenog. Kako je u hrvatskoj povijesti bilo mnogo 'Bleiburga', čovjeku se nameće pitanje: gdje se (opet) pogriješilo? - Previše se "srljalo kao guske u maglu" riječi su Stjepana Radića. Trebamo naraštaj koji će sve to razbistriti.¹³

KRIŽNI PUT - OD BLEIBURGA DO OSIJEKA

strane (Efenka, Dolničar, Basta) situacija se 15. svibnja 1945. promijenila na štetu mnoštva izbjeglica. Na pregovorima 15. svibnja 1945. u izaslanstvu NDH bili su: Herenčić, Servatzy i Crljen. Protivničku stranu vodili su Basta i Kovačić Efenka, a britansku stranu general Scott. Kako su minute prolazile, situacija je za Hrvatsku bila sve lošija. General Scott je popustio jugoslavenskoj strani koja je tražila da se hrvatske jedinice, kao i izbjeglice, predaju do 16 sati 15. svibnja 1945. Moja grupa je s ostalim mnoštvom ispunita Bleiburško polje i tu smo vijest već čuli poslije 17 sati.

O toj vrlo složenoj situaciji Nikolai Tolstoy je, među ostalim zapisao: (...) "U istom tonu saveznički zapovjednik na Sredozemlju (Caserta) Aleksander se obraća Churchillu riječima: 'Imam veliki problem... moram očistiti palubu u toj oblasti'..., a to je ono najgore što je hrvatska vojska sa mnoštvom izbjeglica mogla doživjeti..."

Nakon te vijesti mi smo pokraj engleskih vojnika odlagali oružje na ogromnu hrpu već nabacanog lakog oružja. U tome psihički rastrojenom stanju uspio sam se toliko pribitati da si uzmem vojnu torbu, posudu za vodu ("čutura") i nešto hrane (kruha, brašna, soli) iz našeg vojnog kamiona.

¹² Rok Pintar iz Đurđevca imao je dvije sestre i brata Đuru, koji se kasnije zavjetovao ... "Danas sutra, kad mi se u braku rodi muško dijete, krstiću ga imenom Rok na spomen stradalom bratu na križnom putu, negdje oko Celja." Riječ je održao.

¹³ Da je razočaranja bilo i prije citiram riječi jednoga gimnazijalca s otoka Šolte: ..."Proglašenje NDH 10. travnja 1941. doživio sam u svome selu Grohote na Šolti... Veliko narodno veselje, hrvatske zastave na prozorima, iz Gornjeg i Donjeg sela došli su na konjima s razvijenim zastavama... Zvona zvone, pjeva se Lijepa naša... Nitko nije ni slutio što će se za nekoliko dana dogoditi... Rimskim ugovorom od 18. svibnja 1941. postali smo građani Italije... Mislim da nije uputno govoriti o protestima i ogorčenju na otoku Šolti..." (Dušan Bezić, Šoltanin na tankom ledu, Rijeka 2011.).

16. svibnja 1945.

Ranom zorom netko nas je postrojio. Krenuli smo u koloni preko mjesta Bleiburg, pokraj mnoštva britanskih tenkova. Na izlasku iz grada primijetili smo da nas s lijeve strane prate manja *panzer-wagen* (manja otvorena borna kola s dva člana posade) iz sastava britanske armije.¹⁴ Sve je išlo u tišini, poražavajuće, pognute glave. U koloni su bili bivši vojnici, bez opasača, ali je većina nosila manju vojničku torbu s posudom ("čuturom") za vodu. Nije mi u sjećanju bilo kakav razgovor. U prijepodnevnim satima došli smo do mjesta Lavamünd (danas granica Slovenije i Austrije), gdje smo prešli rijeku Dravu i opet doživjeli razočaranje. Najprije smo zamijetili da se naša *panzer-pratnja* okreće natrag, a mi produljujemo. Čim smo prešli most na Dravi ugledali smo vojsku u različitim odorama, od kojih su bugarski vojnici počeli upadati među nas u kolonu i skidati nam s ruku satove, ili lančice s vrata. To sam prvi put vidio u životu.¹⁵ S lijeve strane Drave, na brežuljku, ugledali smo pripadnike Crvene armije i jugoslavenske partizanke.

Kolona je nastavila put cestom s lijeve strane Drave, preko Dravograda i dalje nizvodno. Sada su nam u pratnji bili pripadnici jugoarmije, sprijeda, s lijeve strane i na kraju kolone. Prošao je veći dio dana bez nekih posebnih događanja. Ukoliko je i nešto bilo na čelu kolone (dugačke i više od kilometra), na začelju se nije znalo, ili obratno. Prvo noćenje bilo je pokraj starih gospodarskih zgrada.

17. svibnja 1945.

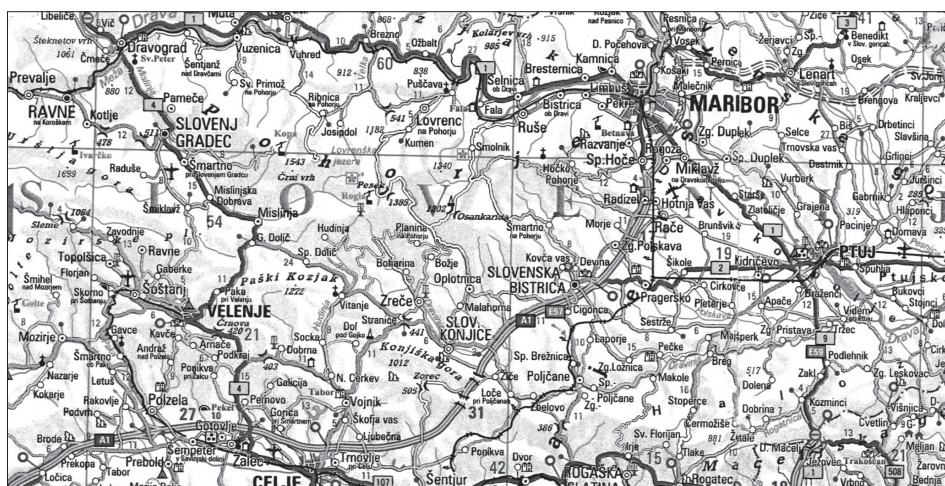
Drugi dan bilo je vrlo vruće, oko 10 sati započelo je veliko iskušenje. To se događalo u predjelu Fale, Ruše, Bistrice, zapadno od Maribora. Očito je partizanska pratnja bila pripremljena kako bi pratiocima sprijeda i pozadi mogla naređivati istovjetnu zapovijed. Započelo je (otprilike) ovako: na zajedničku komandu morali smo se svi okrenuti za 180° i stupati oko 100 metara natrag, da bi za izvjesno vrijeme bila data obratna komanda, i tada bismo stupali naprijed. Tako je to (naprijed-natrag) trajalo satima, prošlo je i podne, nesnosna žega, strašna psihička napetost, muk i pognute glave... Razmišljao sam o najgorem, tako je, nažalost, i

¹⁴ Na drugoj strani, gdje su se približavali partizani, dio vojske je uništavao oružje, drugi se organiziraju u manje skupine i pokušavaju se probiti preko Karavanki na zapad (mnogi su i uspjeli), ...svatko je tražio svoj spas (B. Kovačević, Ljudi mog vremena. Suza za Bleiburg, 2, 117. Dalje Crljen navodi: "Nema jasne predočbe o tome, što treba učiniti, ...svatko se osjeća sam, pritisnut o zid i suočen s propašću..." (Martina Grahek Ravančić, navedeno djelo str. 152.).

¹⁵ Kasnije mi je naš poznati stručnjak za geografiju prof. dr. Veljko Rogić pričao kako su i njega, pripadnika Jugoslavenske armije na istom mjestu (Slovenija, uz Dravu) bugarski vojnici orobili, pored svega što su bili saveznici.

bilo. Dok je grupa s čela kolone odvedena na stratište i pogubljena, mi smo, preostali, stupanjem “natrag-naprijed” zapravo čekali na likvidaciju. To iščekivanje kada ćeš doći na red za pogubljenje bilo je neopisivo dramatično. Isto kao... gledati smrti u oči... Takva psihička tortura i fizička likvidacija trajale su (otprilike) od 10 sati prije podne, pa do poslije 16 sati popodne. Nama je (grupi oko mene) teško bilo odrediti dužinu kolone, jer su one često bile dugačke i preko kilometra.¹⁶

Odjednom, možda je bilo 16 sati, preostali, živući dio kolone krenuo je u pravcu Maribora. Ubrzo smo primijetili kako idemo bez pratnje. U predgrađu Maribora netko je dao pauzu. Cesta je prolazila gore, a niže su građani imali vrtove (na okućnici) zasađene povrćem. Uz vrtove se okupilo mnogo ljudi i male djece. Zadivile su me dvije djevojčice (blizanke), u dobi od 7 do 8 godina, koje su nam

Područje Maribora ubraja se među najveća gubilišta Hrvata na Križnom putu 1945. godine.

¹⁶ Slovenski istraživači otkrili su da su se gubilišta oko Maribora zvala Stražun i Košaki. No, zatrpanih jama u predjelu Maribora bilo je i više. O njima se saznalo kada se oko Maribora počela graditi zaobilaznica. Na pojedinim mjestima koristili su iskopane rovove još iz vremena 1938.-39. godine, koje je kopala vojska bivše Jugoslavije. Tu su neočekivano otkrili mnogo ljudskih leševa. Mjerodavni iz Slovenije zaključili su da su to leševi pobijenih Hrvata iz kolona Križnoga puta. Iz slovenske demokratske javnosti čuo se glas da su u vrijeme tih pogubljenja na odgovarajućim položajima bili poznati slovenski političari (spominjao se Mitja Ribičič), pa su radovi prekinuti. U čast pronađenim žrtvama s kraja II. svjetskog rata u okolici Maribora, vlada Slovenije je izgradila dostojan spomenik u parku, na ulazu u Maribor iz hrvatske strane. Na otvorenju spomenika palim žrtvama bilo je mnogo naroda iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine, na čelu s delegacijom Sabora i Hrvatske vlade. Vjerski obred obavljali su svećenici iz Slovenije i Hrvatske, te imam iz Bosne i Hercegovine. U organizaciji Ratnih veterana iz Zagreba i Udruge Hrvatski Domobran (tada su vodili g. Šklopan i Čermak) išao sam se pokloniti žrtvama s Križnog puta, među kojima (žrtvama) je bilo mnogo onih iz moje kolone prije Maribora, svibnja 1945.

neumorne donosile vrčeve vode, a mi smo punili svoje vojne posude.

Na tome dijelu ceste bila su dva raspela (križ rassetog Krista, raspelo, propelo). Koliko smo bili potreseni onom komandom "kolona natrag-kolona naprijed", dok se izvan našeg vidokruga odigravala likvidacija ljudskih života, hrvatskih izbjeglica, dokaz su darivanja i klanjanja pred raspelima. Za kratki čas raspela su bila načičkana novcem NDH (kune) kojim su domobrani zahvaljivali Bogu za spas od onoga što se koji sat ranije odigravalo, od pogubljenja stotine i stotine nedužnih hrvatskih izbjeglica.

Nakon poduljeg odmora preostali dio kolone nastavio je hod dalje, ali bez pratnje. Teško je dati odgovor što se, zapravo, dogodilo da manji (preostali) broj iz kolone ide bez oružane pratnje. Tako smo prošli i Maribor. Izlaskom iz grada bez pratnje primijetili smo da se izdvajaju manje grupice i nastavljaju put samostalno. Nas nekoliko (3 do 4) također se odvojilo. To nam je bila najveća greška na Križnom putu. Kasnije sam čuo da su mnogi odvajanjem iz kolone izgubili život. Tako smo lutali dan-dva, i na kraju završili prisilno u koloni između Ludbrega i Koprivnice.

Na križnom putu Podravinom teško sam podnio prolaz kroz svoju zavičajnu općinu Đurđevac. Na prolazu podravskim mjestima ljudi su nas darivali kruhom i vodom, što je onaj čas bilo i najvažnije.

Kraj svibnja 1945.

Tako smo stigli i do Virovitice, čije je predgrađe imalo i željezničku stanicu Virovitički Antunovac. Nasuprot stanici bio je oveći prostor (livada) gdje se kolona zaustavila. Na ulazu iz glavne ceste morali smo proći pokraj ubijenog tijela, da nam bude opomena. Upravo smo polijegali na travu (moglo je biti oko 17 sati, za datum nisam siguran), kad nam je nekoliko partizana iz pratnje priredilo novu scenu.

Umjesto da se pobrinu za pitku vodu ili malo kruha, oni su se igrali "narodnog suda". Izveli su jednog iz kolone i postavili do telegrafskog stupa nasuprot željezničke stanice Virovitički Antunovac. Naredili su mu da klekne pokraj telegrafskog stupa i izrekli mu presudu: "Ovaj je krvario, narodni sud ga osuđuje na smrt". Jedan od tih partizana (pratilaca) ispalio je "šmajserom" rafal, žrtva je pala, a mi smo to morali promatrati. Stravično! - Zar su to bili borci za antifašizam?

Drugi dan nastavili smo put prema Osijeku. Na prolazu kroz taj dio Slavonске Podravine (Čađavica, Donji Miholjac, Podravski Podgajci) stanovništvo nas je lijepo ispratilo. Žene su nam davale kruha i vode. Bio je to onaj visoki kruh iz seoskih peći... Dok su one narezale "šnite" kruha mi smo ulijevali vodu iz pripremljenih posuda u svoje vojne čuture. U onoj situaciji kriška kruha i litra vode bili

su dan života.

Početak lipnja 1945.

U takvim (ne)prilikama stigli smo i do Osijeka. Zaustavili su nas izvan grada, u predjelu Zeleno polje. U ono doba bila je to ogromna livada, sa sprženom travom. Cijeli dan smo ležali na suncu bez vode i hrane. Primijetili smo kako nas svako jutro ima manje. Uhvatio me očaj, iz ovoga nema izlaza, tu je kraj života. U džepu vojničke košulje imao sam manji notes i olovku. Osjetio sam potrebu da napišem datum i adresu mojih roditelja kako bi netko(!) javio mojima gdje sam umro i pokopan. Bilo je to vrlo naivno i uzaludno... U onom okruženju mrtve su jednostavno bacali u neku jamu (grabu), a javljanje obitelji bila je zadnja stvar.¹⁷

1., 2., 3., ... lipnja 1945.

Za nekoliko dana preostale su žive odveli na neku ciglanu, vjerojatno bliže Dravi. Tu je bilo više hlada pod raznim objektima tadašnjih ciglana. U strašnoj žeđi pili smo i tu vodu koja je služila u proizvodnji cigle, a to se za nekoliko dana pokazalo vrlo lošim.

Ciglanu je bila žicom ograđena, okolo čuvari (vojnici), a svaki dan građani dolaze do žice i glasno prozivaju svoje... Približio sam se žici, a jedna gospođa je dozivala: - Da li je tu možda Weber? - To je bio moj poznanik iz škole u Gradišću (Neusiedl am See, Burgenland) moje visine, pa smo bili ista desetina. Kolega Weber je dobro govorio njemački, pa je ponekad bio prevodilac za vrijeme nastave. Da stvar bude uvjerljivija, sreli smo se tijekom Križnoga puta. Na dozivanje gospađino ja sam se javio i pristupio k njoj do žice. Ovo sam joj potihom ispričao - i gospođa mi je vjerovala, pa je paket namijenjen sinu poklonila meni. Taj poklon mi je produljio život, čak sam mogao nešto pokloniti i drugome.

Od one vode na ciglani većina nas je dobila dizenteriju, pa su nas prebacili u gradsku četvrt Osijeka koja se zove Novi grad (*Neustadt*). U manjem parku bila je neka starija zgrada, pretvorena za zarobljenike. Partizanska komanda je među zarobljenim Nijemcima pronašla liječnika, koji je dodijeljen nama zarobljenicima. Nijemac je uveo malo reda - od higijene, ležaja, hrane i dnevnog života. Pokraj je

¹⁷ U vrijeme komunizma (1945.-1990.), kada o tome nije bilo poželjno govoriti, pogotovo nama u prosvjeti, pojedini lokaliteti oko Osijeka pali su mi u zaborav.

Poslije završenog studija o nacionalnoj povijesti bavio sam se istraživačkim radom, pa tako i o seljačkoj buni u Moslavini (1755.-1757.), čiji je vođa Juraj Pintarić iz Vidrenjaka u Moslavini, uhvaćen i u Varaždinu osuđen na 10 godina rada u tvrđavi Osijek. Zamolio sam Turističku zajednicu Osijeka za pomoć u literaturi i fotografije, što su oni i učinili. Pregledom dobivene dokumentacije pronašao sam i toponim Zeleno polje (izvan grada Osijeka), što me vratilo u mjesec lipanj 1945.

bio manji park gdje smo slobodno šetali. Oko nas su bila obradiva polja, a u daljini se vidjela Krndija (792m). Do parka je bio ženski samostan časnih sestara, od kojih smo ponekad dobili komad kukuruznog kruha namazanog pekmezom od šljiva bistrice. U želji da nam dadu što veću moralnu podršku, uvjeravale su nas kako su Englezi već preko Drave u Mađarskoj ("brzo će vas osloboditi!"). Sve je to rečeno u dobroj namjeri. One nisu ni znale da su nas upravo Englezi izručili partizanima. Časne sestre, gdje god bile i radile, uvijek su ispunjene dušobrižništvom i humanošću. Hvala im ...

Tko se malo oporavio, odlazio je svakodnevnim kolonama dalje za Vojvodinu, Srbiju i do Makedonije. Počeo sam razmišljati o povratku kući. Prijatelj iz Varaždina govorio mi je o velikom riziku (bio je u pravu), ali sam ja ipak stupio u razgovore s prolaznicima pokraj parka. Kroz dan-dva uspio sam s pomoću dobrih ljudi u Osijeku doći do propusnice za vožnju vlakom od Osijeka do Đurđevca. Drugi dan, krenuo sam – i uspio! Bio je već 16. lipnja 1945. ... Zahvaljujući Bogu i dobrim ljudima ja sam se spasio!

Završna riječ

Potaknut od drugih, počeo sam 1990. godine razmišljati da taj dio života, koliko je još u sjećanju, stavim na papir, Ponavljam (!) - sve iznesene činjenice iz moga su kuta gledanja na jednu od najvećih tragedija hrvatskog naroda koju zovemo Bleiburg i Križni put. Nažalost, povijest hrvatskog naroda ima previše takvih bojišnica i gubilišta, pa se s pravom pitamo: "Da li su nas u pravo vrijeme vodili pravi ljudi?"

Od Pireneja do Staljingrada, od Sjevernog mora do Crnog mora, od Murmanska i Arhangelska¹⁸ do sjeverne Afrike, a da i ne govorimo o prostorima bivše države, leže kosti hrvatskih sinova. Iako postoje Haška konvencija iz 1899. i 1907., kao i Ženevska konvencija iz 1929. godine, u tim danima je vladao nemilosrdan obračun s onima koji su drukčije mislili..., ili, prema riječima Milovana Đilasa - "Oni su morali umrijeti, da bi Jugoslavija - a to je Velika Srbija - živjela", zapisao je Kazimir Katalinić

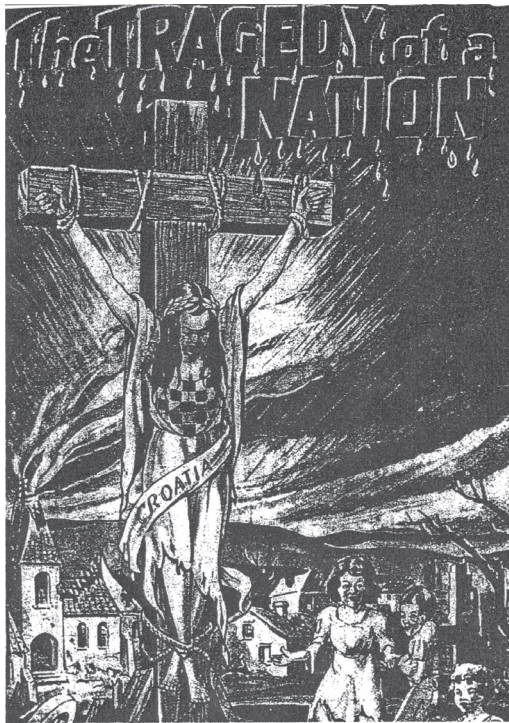
¹⁸ Za vrijeme II. svjetskog rata, zahvaljujući utjecaju blage Golske struje, luke Murmanska i Arhangelska bile su duži dio godine upotrebljive kao pristaništa za američke brodove koji su Sovjetskom savezu dopremali ogromne količine hrane i ratnog materijala. Ovdje nas zanimaju naši pripadnici vojnih postrojbi iz okupiranog Međimurja, mobilizirani kao mađarski honved (domobranci), koji su kao zarobljenici Crvene armije tu radili na održavanju pristaništa, kojima je na polarnom dijelu Europe prekinut i život.

Ovaj primjer je dokaz više da je vjor II. svjetskog rata odveo hrvatske ljude na prostore od sjeverne Afrike do polarnih krajeva Europe, od Pireneja do Staljingrada (danas Volgograd), ali i u Sibir, kao pripadnike vojnih postrojbi tadašnjih Velesila, ili kao sljedbenike raznih ideologija

u već spomenutom radu na str. 42.

U neposrednim poslijeratnim danima to je bio “pobjednički” stav i obračun s neistomišljenicima novoga režima... “Pred historijografijom ostaje mnogo otvorenih pitanja“, iznosi dalje Martina Grahek Ravančić, te nastavlja: “Možda nove spoznaje onemogućće da duhovi prošlosti utječu na sadašnji i život,... da onemogućće dnevno političko prilagođavanje prošlosti... Ostaje nam civilizacijski dug prema svim žrtvama,... čiji je ljudski život u svibnju 1945. malo vrijedio”.

Valja podsjetiti na naslovnicu prve publikacije, djela autora Theodora Benkovića, koja se pojavila u Chicagu 1947. godine, u kojoj je prvi put javno objavljen dio istine o tragediji hrvatskog naroda u Bleiburgu (*The TRAGEDY of a NATION*).

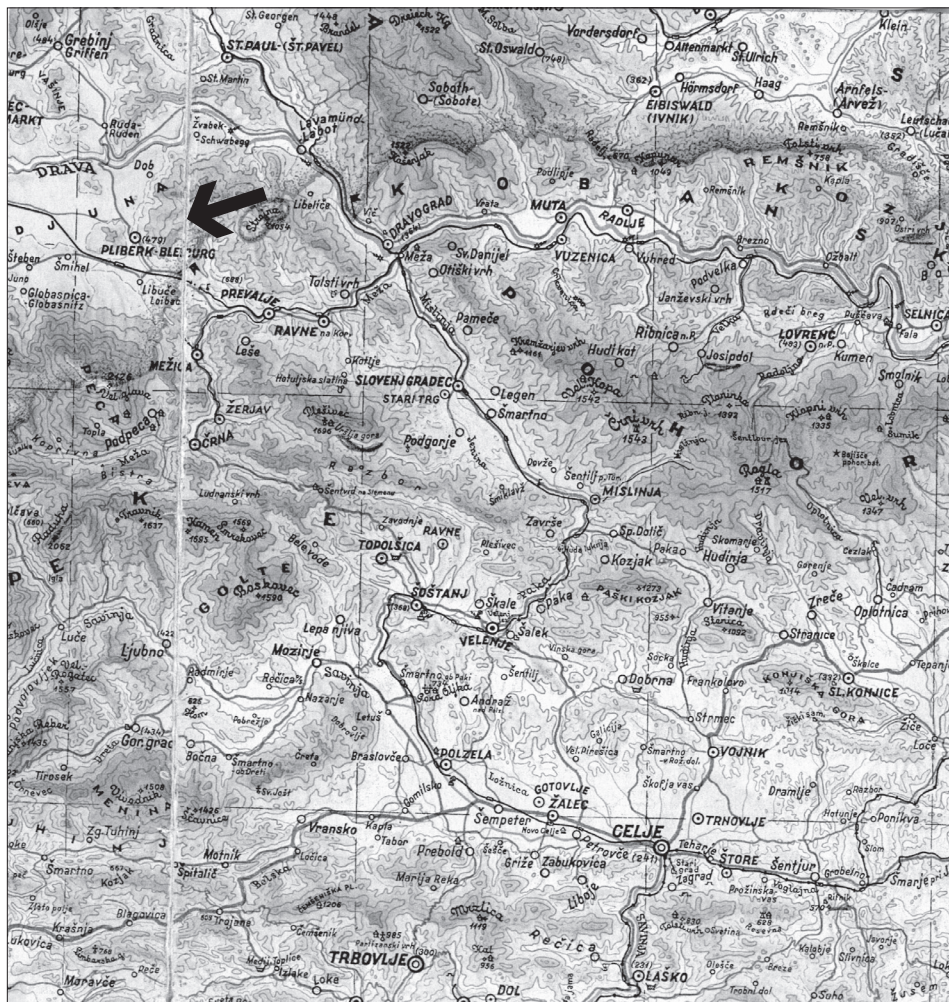

The cover of the first publication to mention a part of the truth on the tragedy of the Croatian people in Bleiburg. Its author is Theodore Benković and it was published in Chicago in 1947.

The TRAGEDY of a NATION, naslovnica, autor - Theodor Benković

Bleiburg i Križni put ubrajam među najteže dane svoga života. O tome je izuzetno teško razmišljati, a još teže pisati. Bleiburg je metafora, simbol mnogih zločina nad hrvatskim narodom. To je ispit savjesti za Hrvatsku.

Zagreb, 2. rujna 2013.

Isječak iz karte Slovenije i Austrije gdje se odigravao dio ljudske drame poznate pod imenom Bleiburg i Križni put 1945.

LITERATURA

BEZIĆ, DUŠAN, Šoltanin na tankon ledu, Izdavački centar Rijeka, 2011.

ČREP, JOSIP, Istina o Hrvatima iz Međimurja mobiliziranim u mađarsku vojsku 1941.-1945., u: HRVATSKI KAJKAVSKI KOLENDAR 2006., Matica hrvatska Čakovec, 2006.

GLASNIK POSTULATURE, Blaženi Alojzije Stepinac, Godina XVII, Zagreb, 8. svibnja 2010., Kaptol 18.

GRAHEK RAVANČIĆ, MARTINA, Bleiburg i križni put 1945., Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2009.

JELIĆ, DUBRAVKO, Bleiburg i njegovo značenje, u: Hrvatski iseljenički zbornik, 1995./96., HRVATSKA MATICA ISELJENIKA, Zagreb.

JURČEVIĆ, JOSIP, Bleiburg i križni putovi kao historiografski i demografski problem, u: Međunarodni znanstveni skup, BLEIBURG 1945.-1995., Zagreb, 12.-13. V. 1995.

KATALINIĆ, KAZIMIR, Binomij Oršanič-Žanko, u: MARULIĆ 1999., Hrvatska književna revija, časopis za književnost i kulturu, br. 4 Zagreb, srpanj-kolovoz 1999., godina XXXII.

KATALINIĆ, KAZIMIR, Konac NDH, povlačenje, Bleiburški pregovori, predaja, u: BLEIBURG 1945.-1995., Zagreb, 12.-13.V.1995.

KALINOV D., KIRIL, Sovjetski maršali vam govore - LES MARECHAUX SOVIETIQUES VOUS PARLENT, Društvo novinara NR Hrvatske, Zagreb 1951.

SLIPAC, STJEPAN, Moj križni put, u: Međunarodni znanstveni skup, BLEIBURG 1945.-1995., HRVATSKA MATICA ISELJENIKA, Zagreb 1995

TOLSTOY, NIKOLAY (Bekshire, England), Bleiburški pokolj, u: Međunarodni znanstveni skup BLEIBURG 1945.-1955., Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 12. - 13. V. 1995.

HUGH REDWALD TREVOR-ROPER, Posljednji dani Hitlera, Izdavač ZORA, Državno izdavačko poduzeće Hrvatske, Zagreb 1951., preveo Bogdan Krizman

BLEIBURG AND "WAY OF THE CROSS" in 1945 (My memories and records)

By Marko Bedić, Zagreb

This paper contains authentic records and recollections, supplemented by historical facts about one of the greatest tragedies in recent Croatian history - Bleiburg and "Way of the Cross" in 1945. The paper is written from the viewpoint of the survivor participant and historian at the same time, and it aims to contribute to the objectification of 'Bleiburg' and scientific clarification of the 'Way of the Cross'. Shocking records testify about the author's exile and the repatriation of the armed forces of the NDH to Austria (via Zagreb, Komin, Marija Bistrica, Krapina, Rogaška Slatina, Celje, Slovenj Gradec, Dravograd, Bleiburško polje /'Bleiburg Field'), and then on the captivity and the "Way of the Cross" from Bleiburg to Osijek / Zeleno polje.

Key words: the year 1945; tragedy of the Croatian people; Bleiburško polje /'Bleiburg field'; Way of the Cross: Bleiburg - Osijek - Zeleno polje /'Green Field'